

Миодраг Ранковић
Београд

UDK: (1-652NATO):(497.1)+327.2

Прегледан научни рад
Примљен: 1. 07. 1999.

НОВИ СВЕТСКИ ХЕГЕМОНИЗАМ И ЊЕГОВА РАЗМЕЋА

Аутор се бави особеностима новој светској хегемонизма, логиком силе, контрадикцијама демократије, десуверенизацијом. У основи новој хегемонизма је истиндустријски интелектуализам агресивни технизам бојатих према сиромашним друштвима. У тексту се разматра рецесија оштора СР Југославије неокOLONијализму у европској и домаћој јавности. Указано је и на парадокс подршке новом хегемонизму од стране европских социјалистичких и социјалдемократских партија. У завршном делу указује се на размеђа новој хегемонизма, стварање нових војних савеза против НАТО, јачање поделе између развијених и неразвијених друштва, реафирмација левичарских покрета.

Кључне речи: нови светски хегемонизам, истиндустријски интелектуализам, јавност, десуверенизација.

У првом плану политичке феноменологије новог светског хегемонизма најочљивије су четири његове особености. Прва је у новој верзији “логике силе”, сада “обогаћене” гранатама осиромашеног уранијума, медијском кампањом лажи, инсценијама о хуманитарној катастрофи и геноцидом “коллатералне грешке”. Због тога што енормно појачава примену силе, утолико више уколико је противник мањи а отпор већи, уништавајући људе и добра, спроводећи злочин против човечности, често се означава као “неофашизам”. Актуелне варијације те ознаке јесу: “електронски фашизам” (Микис Теодоракис), “технички фашизам” (дискусије у Клубу књижевника Србије), “хуманистички геноцид” (Патрик Бесон) и др.

Друга карактеристика је у контрадикцијама “унутрашње демократије” и “спољашње демократије”, ова друга као примена насиља и хегемоније, у колориту Хашког трибунала и Билдерберг форума и низом пратећих појава новог политичког прагматизма (“прљава дипломатија”, универзална шпијунажа, монтирани ексцеси, функционализовање и деградирање органа ОУН и др. (Овај “сет” особености обично се означава као “нови тоталитаризам” (Александар Зиновјев, Михаило Поповић). У првом као и другом случају изрази су употребљиви с тим да не покривају целину.

Трећа особеност је у корелацијама токова глобализације, мондијализације и “постсуверенизације”. У једном смеру је “ограничена сувереност” нижих интеграционих јединица; у другом смеру је “наддржавна”, односно “суперсувереност” глобалних размера, као у случају Европске уније, допуњена принципом субсидијарности ради решавања практичних питања и

функционисања. Тако се постепено круни класично начело државне и националне суверености и прилагођава за правну и организациону регулативу нових протектората. Управо је у томе и четврта особеност, јер је ширење према споља, као читава мрежа протектората, финализација неоколонијалистичке архитектуре света.

У другом плану, као шира основа која повезује и из које се репродукују претходне особености новог светског хегемонизма јесте “пост-индустријски интегратаизам” (који сам разматрао у првој и другој књизи *Социологија и футурологија*, 1995, 1998). То би могла бити дубинска димензија ове политичке феноменологије.

Супстрат “пост-индустријског интегратаизма” чини савремена технологија и одговарајући “гигантизми” (мегакорпорације, мегаинтеграције, интерконтинентални војни комплекси, као што је НАТО центриран око САД). Трка за обезбеђење исцрпљивих извора енергије, без које би пресакли велики привредни, војни и други системи, стварају вишак “негативне енергије” и одређују не само правце и логистику новог светског хегемонизма него и једну нову визуру будућности света. Наиме, у постојећој егзистенцијалној неизвесности треба да преживе само “развијени”, јер су креативнији, моћнији и бројчано мањи; сиромашни су “отписани”, јер врше демографски притисак, појачавајући несразмере између потреба за храном и водом и великим бројем незапослених. Овакве мутације “цивилизације неизвесности”, којима су у доброј мери кумовали и западни футуролози и социолози, још се прикривају идеолошким наслагама о “људским правима” и “демократији”, али најновији догађаји, нарочито агресија на СР Југославију, откривају социјално биће (тоталитет) новог светског хегемонизма.

Помоћу ове дубинске димензије можемо боље оценити претходне одреднице. Тако је становиште о “новом тоталитаризму” несагласно с постојањем тзв. “унутрашње демократије”, с обзиром да у данашњим западним земљама функционише политички плурализам, легално делују разни друштвени покрети против режима (група конгресмена тужи председника Клинтона Федералном суду САД, бивши државни тужилац Ремзи Кларк с читавим штабом експерата предводи “Међународни акциони центар”, оптужујући вође НАТО алијансе за ратне злочине учињене током агресије на СР Југославију). Дакле, одговор на питање о магичном споју унутардемократског и хегемонистичког изгледа да је могућ помоћу оног супстрата “пост-индустријског интегратаизма”, ”доводећи га у везу с државним интересима најразвијенијих земаља света, унеколико и с одржавањем релативно високог стандарда доброг дела становништва у тим земљама. Таква претпоставка ма колико на први поглед изгледала импровизована и проблематична, вредна је бар за даља посматрања и проверавања. Ту пре свега мислим на медијску кампању и кретање јавног мњења у вези с агресијом на Југославију.

Слична констатација важи и за ознаке “техничког” и “електронског фашизма”, које се првенствено односе на акте геноцида које је, на пример,

авијација НАТО алијансе починила на колону избеглица – повратника на путу Ђаковица-Призрен или приликом ракетирања радничких насеља у Ђуприји и Алексинцу и др. Ради се о једном готово беспримерном политичком и војном прагматизму, који је само прикривен тврдњама о тзв. “коллатералним грешкама”. Шпански капетан Адолфо Луис Мартин де ла Хоз, учесник у агресији НАТО авијације, изјавио је штампи да су сви циљеви прецизно утврђивани и то од стране америчких команди, знајући при томе да се ради о цивилним објектима и немоћном становништву. Међутим, таквом фашизму недостају уобичајени идеолошки (националистички) предзнаци, њих надомешта фразеологија о “људским правима”, заштита угрожених мањинских права и мондијализација. Ти парадокси су исувише слични и коинциденти да би били случајни, да би се могли квалификовати као грешке у одређеним фазама војне кампање. Оне се итекако уклапају у нову верзију “логике силе”, а могуће су само у проценама стања и могућности отпора на југословенском простору. Зато је нови хегемонизам, та спољна усмереност држава “пост-индустријског интегратизма” квинтесенца свих претходних карактеристика; то је политика и пракса новог хегемонизма, агресивног техницизма и комерцијализма у суочавању с наступајућом “цивилизацијом неизвесности”.

*

На “непокривеном” европском простору неоколонијација је текла релативно мирно и лако. Неке бивше социјалистичке земље су се утркивале да постану чланице НАТО и Европске уније, нарочито оне којима је протекторални статус нека врста историјског наслеђа. Овакве околности касније су се исказале у спремности да се подржи агресија.

Једини прави отпор неоколонијализму пружио је СР Југославија. Отпор је потекао још у време распада СФРЈ, потом рата у БиХ и током санкција, па све до Рамбујеа и агресије од 24. марта до 10. јуна 1999. године. Дакле, доста дуг период исцрпљивања, сталних притисака, укључујући и настојање да се смени државно и политичко руководство, и то више као средство него као крајњи политички циљ. А жестину “хуманитарног бомбардовања” довољно илуструју речи генерала Весли Кларка: “растурити, деградирати, опустошити, уништити”. Јер, Србима треба “очитати лекцију” (М. Олбрајт, “доћи ће да моле на коленима”) како би се други дозвали памети. У томе је и део објашњења зашто је степен разарања прешао “цивилизацијски праг” и међународно ратно право. У вези с тим је и подсећање да су Американци слична злодела раније починили у Вијетнаму, у Ираку и другде. То сада потврђује и прво “свођење рачуна” у Југославији: око две хиљаде погинулих и пет хиљада рањених цивила; погинуло 462 припадника ЈВ и 114 припадника милиције; само на Београд се сручило 170, а на Батајницу 100 разорних и запаљивих пројектила; под узбуном од ваздушне опасности Београђани су провели у склоништима 774 сата; током агресије

срушено или оштећено 50 црква и манастира (највише на Косову и Метохији и Војводини); рачунајући срушене мостове, рафинерије, електричне водове и друге војне и цивилне објекте, за сада се укупна штета процењује на око 150 милијарди долара. Тиме се уједно потврђује да су аутономија Косова и Метохије и заштита угроженог шиптарског становништва од самог почетка представљали изговор за инсталирање снага НАТО на југословенском простору. Све је то данас мање-више познато, мада ћемо до многих значајних података долазити накнадно. Тако је белгијски публициста Жак Брикман скоро западној јавности обелоданио да су САД још пре преговора у Француској одлучиле да нападну СР Југославију. И многи детаљи из Рамбујеа још су непознати (све до данас тај “документ” није објављен у западној штампи).

Континуитет притисака и потоња жестина агресије налажу, пре свега, да се утврђивање циљева агресора не може ограничити само на југословенски простор (геополитички аспект, расположиве сировине, “последња оаза комунизма” и др.), већ се морају посматрати и на ширем и не само војно-стратешком плану (потискивање Русије према Сибиру, тестирање Кине, дестабилизација “евра”, подстицање ривалитета између Француске и Немачке, пласман модерног наоружања на светском тржишту и др.). То треба имати у виду и када су у питању критике агресије изречене у јавности на Западу, чак и од неких америчких конгресмена и других званичника. Наиме, добрим делом те критике се односе на слабости примењене стратегије, на “волунтаризам” и сличне “грешке” (актуелног председника САД и НАТО leadershipa) уз подржавање утврђених државних приоритета и интереса у светској политици. Ти моменти су важни и због тренутне ситуације, јер после потписивања примирја неће престати невоље за српски народ и нестабилности на Балкану.

* * *

Југословенски отпор агресији имао је највећи ослонац у следећим сегментима европске и светске јавности. Прво, изјава и написи чији су аутори високи и познати интелектуалци; друго, силовити масовни протести и хуманитарна помоћ у организацији српске дијаспоре, на широком простору од Канаде до Аустралије и Новог Зеланда; треће, Грчке и Македоније; четврто, демонстрације против НАТО агресије под вођством радикалних левих политичких струја, највише комуниста у Италији, Португалији, Немачкој, Русији, Шпанији, Аустрији; и пето, групације опонената унутар политичких партија и неких институција које су водиле агресију (групе “Зелених” у Немачкој, неки лабуристи у британском парламенту и неки конгресмени у САД). Ипак треба констатовати да се за овај отпор изјаснило мало организација и удружења у целини, као у случају немачке организације “Покрет за мир”, удружења писаца Белгије и групације шведских и италијанских писаца.

Од евидентираних педесетак светских интелектуалаца вреди споменути: француски академик Жан Дитур (Француска која убија, није моја земља), Патрик Бесон (геноцид над Србима), Режи Дебре (познато отворено писмо председнику Жаку Шираку), Ноам Чомски (САД постале бос мафије), Карел Косик (катастрофа хуманизма), Виктор Посков (варвари дошли на Балкан), Харолд Пинтер (бандидска акција НАТО), Александар Солжењин (уништава се једна дивна земља). Ту су још и Данијел Шифер (“француски Србин”), Владимир Волков, Петер Хандке, Габријел Гарсија Маркес, личности као Ремзи Кларк, Бруно Мегре, Жозе Сарамого, Вацлав Клаус, Урлих Врохен, Фредерик Форсајт, добитник пулицерове награде за мир и познати противник рата у Вијетнаму Норман Мајлер, потом Фернандо Салавер, Мануел Васкес Монталбан и др. Оштар тон карактеристичан је у писму председнику Билу Клинтону: “Ми, Американци српског порекла... осуђујемо неправедан и неморалан рат”. А било је случајева да су у само једном дану у стотину немачких градова одржани масовни протестни скупови. Најодлучнији су у свему били комунисти Италије и Шпаније; Хулио Ангита прогласио Хавијер Солану ратним злочинцем; скупове организовали комунисти Бугарске, Молдавије, Македоније, Русије, томе се прикључила и Радничка партија Хрватске (изјава за јавност проф. Стипе Шувара).

У почетку проређена али се у даљем попуњавала листа познатих политичара, дипломата, стручњака и генерала, публициста и уметника, који су својим иступањима осуђивали агресију НАТО алијансе на СР Југославију. Ту су Роберт Мугабе (председник Зимбабвеа), З. Б. Соареш (председник Лисабона), Јиржи Динстбир (председник комисије за људска права ОУН), генерали Сатиш Намбијар и Мајкл Роуз, амерички и британски политичари и државници – Цими Картер (бивши председник САД), Хенри Кисинџер, лорд Дејви Овен, Џејмс Бејкер, Џеки Џексон, Тони Бен (лабуристички посланик), Патрик Бјукенен (кандидат за председника САД), потом књижевници и публицисти (хуманисти) Дан Квејл, Малколм Форбс, Фредерик Форсајт, италијански нобеловац Дарио Фо, Рајко Долечек, Церет Израел, Алдо Бернардин, Волфанг Михал, уметници Микис Теодоракис и Никита Михалков и други.

Код обичних грађана на Западу такође, од почетне уздржаности и подељености, стално је расла подршка југословенском отпору. То важи и за америчку јавност, а показало се нарочито у припремама масовних демонстрација у организацији “Међународног акционог центра” (заказане за 5. јун 1999). Слично је било и у Русији, преко милион Руса потписало петицију за обуставу агресије на Југославију. Наравно, посебно је питање колики су били ефекти у свему томе, за сада недостају релевантни подаци. Али је сигурно да планери и наредбодавци НАТО агресије нису очекивали ни тако снажан отпор југословенске војске нити такве реакције у јавности на читавом Западу. Према неким оценама, у почетку јуна протести су нарастали до степена и могућности нарушавања јединства унутар Атлантског савеза.

На другој страни, као главни протагонисти бомбардовања Србије, што је наизглед парадоксално, нашли су се удружени социјалисти и социјал-демократе, сада у својим земљама на власти. Њима су се придружили и неки познати појединци не без утицаја у својим срединама. Такви су, на пример, амерички филозоф Сузан Зонтаг, немачки књижевник Гинтер Грас, потом, енглеска глумица Венеса Редгрејв, чак и шахиста, емигрант, Гари Каспаров и бивша председница америчког Црвеног крста Елизабет Дол. Ова листа свакако не би била импозантна да јој нису додата још два имена, на наше изненађење и разочарање, Ели Визел (добитник Нобелове награде за мир) и Норберто Бобио (филозоф и политиколог, писац чија су дела у нас превођена). А Луиз Арбур, председник Међународног суда правде у Хагу, “прославилa” се тиме што је, уместо да осуди, легализовала злочин против човечности и међународног права. Тиме што је легализовао “хуманитарно бомбардовање”, Хашки трибунал је прочитао опело данашњој западној демократији. Јер, напослетку, ако “заштита шиптарске мањине”, на медијској сцени још некако може да се провуче, тиме што се неупућени из прве поведу за медијским инсценицијама, као што је својевремено било на Маркалама у Сарајеву, а ту скоро режирано исељавање Шиптара с Космета, немилосрдно бомбардовање цивилних насеља, фабрика и болница, хотела и школа, страних амбасада, не може да прође ни као “колатерална грешка”, још мање и никако као начин да се утерује демократија и остварују хуманитарни циљеви.

* * *

Ако парадокс “хуманитарног бомбардовања” једноставно “не улази у главу”, бар нама који смо га доживели и преживели, искуство рата с НАТО алијансом и прилике непосредно после закључења примирја, отворили су нов простор непознаница. За њихово разрешење вероватно ће бити потребно одређено време и научноистраживачки улог.

Неки случајеви нису били очекивани па су зато више деловали као изненађења него као политички парадокси. Такав је случај с изјашњењем француске “деснице” (Лепен) против агресије на Југославију. Објашњење је у обрасцу уобичајеног прагматичног опозиционог понашања, то се односи и на критике америчке администрације од стране председничког кандидата Патрика Бјукенена. Нешто је сложенији феномен агресивне политике владајуће европске “левице” (социјалисти и социјалдемократе), мада је за прелиминарно објашњење актуелан онај оквир о “унутрашњој демократији” и хегемонистичкој (неоколонијалистичкој) спољној политици. Међутим, за сада је много више питања за која још немамо ни прелиминарне одговоре. Како ће, рецимо, “уједињена Европа” изићи на крај са сепаратистичким покретима на сопственом тлу; да ли је прихватање патроната САД само начин да та иста Европа (с мање трошкова) оствари старе империјалистичке претензије и, самим тим, како ће се све то одразити на садашњу “велику

позитивну утопију?” Напоследку, да ли се западни свет, пошто је ослободен на НАТО алијансу добио предност у односима моћи у свету, дефинитивно опростио од ОУН? Ако је судити по “логици силе”, изгледи су да такав финале предстоји.

О кретању западног јавног мњења у току бомбардовања можемо просуђивати с дистанце и углавном према секундарним изворима. Судећи према извештајима у штампи и неким одговорима који су (Социолошком друштву Србије) стизали преко интернета, у почетку је одобравање бомбардовања било у извесној превози. Једним делом то су ефекти почетне медијске кампање, која је овом приликом била свестрано програмирана и интензивно вођена, мада је с протоком времена та пропаганда губила у снази и резултатима, чиме се повећавао број пропагандних “намештања”. Тако је лаж постала “реални владајући оквир цивилизацијског и културолошког амбијента с краја другог миленијума” (Никола Кајтез). Али нас све то не сме заваравати у суочености с извесном равнодушносту обичних људи Запада према косметској и балканској кризи. Једним делом је феномен социјалне сигурности и достигнуте потрошачке хомогенизације, која је претходно потиснула класне конфронтације; другим делом је идентификација с успесима спољне политике која доноси добре профите компанијама и обезбеђује посао за велики број запослених. То је популација најосетљивија када не успеси “додирну плате” и запошљавање. Зато се сада, после престанка бомбардовања, јавност више окреће према трошковима и стварним ефектима “косметске кампање”. Тако сазнајемо да сваки од лансираних 600 пројектила с логистиком кошта 1,35 милиона, а укупна “цена” НАТО акције око 15 милијарди долара. Европа је већ осетила прве последице ове “цене”, владајућа “левица” је изгубила на изборима за европски парламент. Други значајан моменат је “рат на дистанци”. Американци већ дуго ратују ван своје територије и нису непосредно доживели ратна разарања. И овај рат су посматрали преко малих екрана у мирном кућном амбијенту, како је духовито приметио Никита Михалков, као “игрице” на монитору. Овим се свакако не умањује значај и других момената, неки су поменути у дискусијама социолога за време трајања бомбардовања (висок степен легалитета у функционисању институција, некритичности обичних људи према домаћим медијима и ауторитетима, велики проценат оних који поседују акције у компанијама и др.).

Узимајући све у обзир, чини се, лакше бисмо поднели да је у питању само за нас једна неповољна и пролазна околност. Али је теже сазнање да су то енградијенти једне техницистичко-комерцијалистичке цивилизације и њене перспективе.

Наш домаћи “questionner” такође није једноставан, јер, на пример, ни после престанка бомбардовања нисмо начисто о правим циљевима противника (уколико је о томе постојала пуна сагласност међу вођама НАТО алијансе). Да ли су, заиста, геополитички разлози толико значајни, готово

фатални за наше национално биће и историјску судбину у косовској епопеји, која траје од краја 14. века па све до данас? И зашто се понавља, питају се поједини војни стручњаци, да толико пута улећемо у рат с најмоћнијим државама (Турска, Аустро-Угарска, Трећи Рајх, сада НАТО алијанса) и да тек у току рата “јуримо” себи савезника “хватајући се за сламку?” С друге стране, откуда толика морална снага, управо у време највећих опасности, оваплоћена у јединству и одлучности народа да поднесе највеће жртве и зарањања; откуда пробужени косовски етос у српској дијаспори, и то друге и треће генерације емиграната, поред толико јаке социјализације у срединама западног потрошачког амбијента? Не само историчарима и социолозима, већ социјалним психолозима и антрополозима (етнолозима) ово ће наметнути одговарајућа истраживања и размишљања: да ли мали народи, на ветрометини светских моћника, да би опстали слободни и независни, морају да буду “небески”?

* * * *

На крају, у најкраћем, три главна развојна тока која ће, по мојој процени, у блиској будућности опредељивати збивања на светској политичкој сцени. То би могла бити и главна размеђа новог светског хегемонизма.

Прво, даљи полет мегаинтеграција (нарочито у области телекомуникација, банкарства и у аутомобилској индустрији) агресивни (амерички) неоколонијализам ће *убрзати и донекле преусмерити интеграције азијских и других земаља*. Доћи ће до стварања *нових војних савеза* и тиме успорити, можда и пресећи садашњи ток моноцентризма. Тако је НАТО агресија највише зближила Русију и Кину на плану “стратешког партнерства”, појачала координацију у питањима балканске нестабилности и интензивирала потребе за новим наоружањем. Дошло је и до већег војног повезивања између три нуклеарне светске силе: Русије, Кине и Индије. После начелне одлуке о приступању СР Југославије Савезу Русије и Белорусије и могућег “похода на Словене”, оживела је стара утопија свесловенске заједнице. Томе свакако доприноси и “ширење НАТО на Исток” према каспијској нафти и успостављања контроле над средњом Азијом и читавим блиско-источним регионом. Дотле се на Балкану историја понавља. Уместо да се у појачаним повезивањима тражи сигурност за даљи самостални развитак, врши се диференцијација, при чему владајуће десничарске гарнитуре у већини балканских земаља, бар за сада, перспективу траже под окриљем Запада.

Друго, глобализација не доноси солидарност народа и држава већ *појачава поделе, нарочито поделу између “развијених” и “неразвијених”, односно, бољашких и сиромашних*.

Ова подела се може илустровати с неколико података. Тако 255 најбогатијих људи располаже имовином око 47% светског становништва; само један луксузни хотел у Лас Вегасу (3000 соба) кошта 1,8 милијари долара, у време када је неизвесно како ће се исхранити становништво Африке (1960.

године око 280 милиона) које ће се за коју годину повећати на једну милијарду и док је за исхрану оних који гладују потребно минимално повећање пољопривредне производње од 25%.

Ради се о томе да се две осе сиромаштва све више укрштају, тзв. “унутрашње сиромаштво” (унутар појединих земаља) и оно “спољашње”, тј. у светским размерама. Пример је Латинска Америка, која богатим земљама дугује преко 700 милијарди долара, највише Аргентина, Бразил и Мексико. Ова оса диференцијације, у неком виду “интернационализација сиромаштва”, не само што ће појачавати супарништво и сукобе, већ ће значајно утицати на споменуто преусмеравање нових интеграција и војних савеза. То се до сада манифестовало у акцијама екстремних групација и политичких струја, као и у таласу антиамериканизма. Поводи су бројни; рецимо, од 10 најбогатијих људи на свету 7 су Американци; челник “Microsoft-a” (Бил Гејтс) је десет пута богатији од најбогатијег хонгконшког богаташа (Ли Ки-Шинга). А после агресије НАТО алијансе и популарности југословенског отпора, Американци су на добром путу да постану најомраженија нација на свету.

Треће, борба против новог светског хегемонизма (неоколонијализма) *враћаше на свешску сцену комунистички покрети*. То није једина, али је велика шанса да се овај покрет редефинише и обнови, спасавајући се тако од маргинализације у коју је запао током тзв. “транзиције”. Процену сам изнео у другој књизи *Социологија и футурологија*, сада с напоменом да су потоња збивања унеколико увећала њену прогностичку вредност.

Miodrag Ranković
Beograd

Summary

NEW WORLD HEGEMONISM AND ITS DILEMMAS

Author is dealing with the traits of new global hegemonism, i.e. logic of force, contradictions of democracy, getting the rid of sovereignty. In the basis of new hegemonism is postindustrial integratism, aggressive technicism of the rich against the poor societies. Special attention is paid to the reception of Yugoslavia's resistance to the neo-colonialism in European and domestic public opinion. Author outlines the paradox of maintaining of new hegemonism within European socialdemocratic and socialist parties. In the concluding part of the article author points to the dilemmas of new hegemonism, designing of new military alliances against NATO strenghtening the division between developed und underdeveloped countries, and reaffirming of left ideas.

Key words: new global hegemonism, postindustrial integratism, public opinion, devoiding the sovereignty.